

DIMITRIE CANTEMIR
(1673-1723)

HAYATI

Türkçe kaynaklarda Qantemir veya Qantemiroğlu olarak anılan Dimitrie Cantemir 15 Receb 1084/26 Ekim 1673 tarihinde Boğdan (Moldova) Prenslığı sınırları dahilindeki Sălişteni kasabasında daha sonra Boğdan Prensi (Voyvodası) olan Constantin Cantemir'in (1096-1104/1685-93) oğlu olarak doğdu. Köylü kökenli bir paralı asker olan babası Leh ordusunda görev yaptığı 17 yıl içinde Eflak Prensi Grigore I Ghica'nın (ö. 1085/1674) yaverliğine kadar yükselmişti. Kendisi okuma yazma bilmeyen Constantin, belki de bu sebeple, her ikisi de sonradan Boğdan prensi olacak olan Antioh ve Dimitrie adlı iki oğlunun da mükemmel bir öğrenim görmesine gayret etti. Böylece D.C. Jeremias Cacavelas'dan (ö. 1109/1698'den sonra) Latince, Yunanca, edebiyat ve felsefe dersleri almaya başladı.

1099/1688 yılından itibaren İstanbul'da yaşayan D.C.'in babasının Receb 1104/ Mart 1693 tarihinde ölmesiyle boşalan Boğdan Prenslığı makamına yasal varis olan ağabeyi Antioh yerine genç Dimitrie geçirildi. Boyarların genç prensi daha rahat kontrol edebilmek için tercih ettikleri düşünülebilir. Ancak muhalefet, entrikalar ve Eflak voyvodası Constantin Brancoveanu'nun (ö. 1126/1714) harcadığı büyük miktarda para yüzünden D.C. voyvodalıkta sadece üç hafta kalabildi. Bunun üzerine İstanbul'a geri dönen D.C. Ekümenik Patrikhane'nin akademisinde Baştercüman Alexander Mavrocordatos (ö. 1111/1709), Arta Başpiskoposu coğrafyacı Meletius (ö. 1116/1714), gramerci Iacomî (ö. ?) ve daha sonra Qudüs Patriği olan coğrafyacı Chrisantos Notaras'dan (ö. 1143/1731) dersler aldı. Bunun yanısıra Yanyalı Es'ad Efendi'den (ö. 1142/ 1729-30) Türkçe, Kemānī Aḥmed Çelebî (ö. 1132/ 1720) ve Ṭanbūrī Angeliki'den (ö. 1101/1690) de Türk müziği ve tanbur dersleri alan D.C.'in bir süre sonra mükemmel bir tanburi olarak İstanbul'da edindiği şöhret hem kendisine yüksek rütbeli devlet memurlarının evlerinin kapılarını açtı, hem de dostlarını Ortaköy'de kendi zevkine göre döşediği sarayında ağırlama fırsatı verdi.

Misafirleri arasında Qırım hanının kapı kethüdası Davul ʿİsmāʿīl Efendi (ö. ?), bunun yardımcısı olup D.C.'den müzik dersleri alan hazinedar Laṭīf Çelebî (ö. ?), Qara Muştafā Paşa'nın (ö. 1095/1683) sadrazamlık döneminde hazinedar olan İbrāhīm Paşa (ö. ?), defterdar Firārī Ḥasan Paşa (ö. 1113/1701-02'den sonra), Rāmī Mehmed Paşa (ö. Zilhicce 1118/Mart 1707) gibi devlet ricali ile Levnī (ö. 1144/1732) gibi

sanatçılar da vardı. Sanat eserleri toplayıp resim yapan D.C. mimarlıkla da ilgilenirdi. 1123/1711 yılından sonra sığındığı Rusya’da inşa edilen bazı kilisilerin planlarını kendisi yapmıştır.

1108/1697’de ağabeyi Antioh Cantemir kumandasındaki Boğdan birlikleriyle Osmanlı saflarında Zenta savaşına katılan D.C. Osmanlı ordusunun tüm zayıflıklarını açıkça görmüştü. Poltava mağlubiyetinden (1121/1709) sonra İsveç Kralı XII. Şarl’ın Osmanlı topraklarına sığınmasının ardından 1120/1710’da Rusya ile başlayan savaş sırasında Qırım Hanı Devlet Girāy’ın (ö. 1125/1713’ten sonra) telkiniyle Boğdan voyvodalığına getirildi (3 Şevval 1122/25 Kasım 1710). Tarihçi Neculce’ye (ö. 1157/1745) göre bu tayinde D.C.’in samimi dostu olan hanın kapı kethüdası ve hazinedarbaşısı Davul °İsmā°il’in önemli rolü olmuştur.¹

D.C. 3 Şevval 1122-25 Cemaziyülevvel 1123/25 Kasım 1710-11 Temmuz 1711 tarihleri arasında sürdürdüğü Boğdan voyvodalığı sırasında Osmanlı devletinin zayıflayıp çökmekte olduğu kanaatiyle Rusya tarafına geçmişti. Bir rivayete göre Çar I. Petro (ö. 1137/1725) ile Zilkade 1123/Ocak 1711 tarihinde yapmaya başladığı gizli görüşmelerden önce İstanbul’a müracaat eden D.C. Ruslar’ın ne düşündüklerini anlayabilmek için çarla münasebet kurma hususunda izin almış, Osmanlı hükümeti de ona güvenerek kendisine tam bir serbestiyet vermişti.² Boyarların çoğu da D.C.’in hareketini desteklemiştir. D.C.’in bu hareketi savaş esnasında pek çok Boğdanlı’nın öldürülmesine ve ülkenin Qırım kuvvetleri tarafından yağmalanmasına yol açmış, bu tarihten sonra yerli voyvodalara güvenmeyen Osmanlı hükümeti yaklaşık bir asır boyunca (1123-1236/1711-1821) voyvodaları doğrudan divan-ı hümayunun eski tercümanları olan Fenerli Rumlar arasından tayin etmiştir.

Prut nehri kıyısında bulunan Stanileşti-Falciu (Falçi) savaşının neticesinde Rus-Boğdan kuvvetleri Osmanlı-Tatar askerleri tarafından mağlup edilip teslim alınmıştır. Osmanlılarla Ruslar arasında imzalanan Prut antlaşması sonucunda D.C. Rusya’ya sığınmış ve çarın yakın danışmanı olmuştur. Onunla birlikte Neculce başta olmak üzere 448 boyar ve ahaliden 4.000 kadar Boğdanlı da Rusya’ya gitmiştir. Çar I. Petro, Lutsk’taki taahhütlerini yerine getirerek D.C.’e önce Harkov ülkesini verdi. Fakat bu topraklar Qırım’a çok yakın olduğundan daha sonra onu Moskova’ya getirtti. Kendisine bu civarda 15.000 nüfuslu bir köy bağışlayarak yılda 6000 ruble maaş bağlamasının yanısıra Moskova’da iki de konak hediye etti.³ Eşi Casandra’nın ölümünün ardından bir ara rahatsızlanan D.C. altı yıl sonra 1131/1719’da ikinci evliliğini yaptı. Bundan üç yıl sonra da Çar Petro’nun Doğu işleri uzmanı olarak Kafkasya seferine çıkarak Dağıstan’da Derbend’e gitti. Zilhicce 1134/Eylül 1722 tarihinde Astrahan’a uğradı. Ancak burada hastalığı nüksedince Moskova’ya döndü ve 19 Zilkade 1135/21 Ağustos 1723 tarihinde öldü.

ESERLERİ

① *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae*. (Uzun ha-liyle: *Demetrii Principis Cantemirii incrementorum et decrementorum Aulae Oth-man[n]icae sive Aliothman[n]icae Historiae a prima gentis origine ad nostra vsqve tempora dedvctae libri tres*)

D.C. bu eserini yazmaya İstanbul'dayken başladı, 1711'den sonra Rusya'da devam etti ve 1717 yılında tamamladı. Ölümünden sonra oğlu Antioh Cantemir, Paris ve Londra büyükelçilikleri esnasında eserin ilk İngilizce tercümesinin neşredilmesini sağlamış (Londra, 1734-35), ilerleyen yıllarda eserin Fransızca (Paris, 1743) ve Almanca (Hamburg, 1745) çevirilerinin yanısıra ikinci İngilizce (Londra, 1756) baskısı da yayımlanmıştır. Romence ilk çevirisi 1876'da, Türkçesi de 1979 ve 1998'de yayımlanan eserin tüm bu çevirileri ilk İngilizce tercümesi esas alınarak yapılmıştır.

Eserin Batı dillerine tercümelemleri Joseph von Hammer'ın çalışmalarına kadar Osmanlı tarihi alanında özellikle Avrupalı diplomatlar için temel başvuru kaynağı olmuştur. Hammer'ın 1824 yılında D.C.'in Osmanlı dili ve kurumları hakkında son derece bilgisiz olduğu yolundaki ağır eleştirilerinin⁴ gerçeği yansıtmadığı 1984 yılında Virgil Candea'nın D.C.'in *Historia*'nın otograf nüshasını Harvard Üniversitesi'nin Houghton Kütüphanesi'nde olduğunu keşfedip yayınlamasıyla ortaya çıkmıştır.⁵ Candea'ya göre "Latince orijinal metin ile aynı metnin N. Tindal tarafından yapılan 1734-35 tarihli İngilizce tercümesinin karşılaştırılması, beklenmedik bir gerçeği, Tindal'ın ve Tindal'dan sonra onun edisyonunu kullanan tüm çevirmenlerin kitabın kısaltılmış bir versiyonunu yayımladıklarını ortaya çıkarmaktadır." Yine Candea'nın tespitlerine göre Tindal orijinal metinden bazı pasajları çıkarmakla kalmamış, metinde yersiz değişiklikler yapmış ve alıntılarını Arap harfleriyle vermemiştir.⁶ Oysa D.C. Osmanlıca terimlerin transliterasyonunu hem Arap hem de Latin harfleriyle yapmıştır. *Historia*'nın Latince orijinal nüshasının umulmadık keşfi yazar ile ilgili İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelerin eksikliğini bir ölçüde telafi etmektedir.⁷ Andrei Pippidi'ye göre ise *Historia* 1118-22/1706-10 arasında ilk olarak Yunanca yazılmış ve 1126/1714'ten sonra tamamlanmış (eserde bahsi geçen son olay 1717 yılına aittir) ve Latince'ye çevrilmiştir.⁸

D.C.'e göre Osmanlı devletinin gerilemesi (*decrementa*) 1672 yılı Qamaniçe (Kamianets-Podilsky) seferi neticesinde en son Osmanlı büyük toprak ilhakı olan Podolya'nın katılmasından sonra başlamıştır. Bu açıdan bizzat şahit olduğu Zenta mağlubiyeti D.C. üzerine kuvvetli bir etki bırakmıştır. D.C.'in *incrementa* ve *decrementa* görüşü sonra Marsigli (ö. 1141/1730) ve Montesquieu'nin (ö. 1168/1755) eserlerinde devam etmiştir.

D.C.'in bizzat tashih ettiği Latince Harvard nüshası *Praefatio* (s. 1-40), *Incrementa* (Libres I-II; s. 1-246), *Decrementa* (Lib. III; s. 247-530), *Annotationes* (ad Lib. I-II; s. 1-279) ve *Annotationes* (ad Lib. III; s. 1-206) başlıklı kısımlardan oluşan *His-*

toria, 579 sayfalık ana metin ile Osmanlı müesseseleri ve medeniyeti hakkındaki 485 sayfalık notlar ile birlikte toplam 1064 sayfadır. Eserin kronolojik tarih kısmı Süleymān Şāh'la (611/1214) başlar ve 1123/1711 yılına kadar gelir.

Eserinin uzun önsözünde (*Praefatio*) hicri ve miladi takvimleri karşılaştıran (*Hegira cum Aera Christiana comparata*) ve bundan sonra da Türklerin kavmi ve ismi konusunu irdeleyen (*De gente et nomine Turcarum*) D.C. Osmanlı hanedanının menşei üzerinde durmuş ve H^vāce Sa^ddeddīn'den (ö. 1007/1599) naklen hanedanın Nūh peygamberin oğlu Yāfeş'e kadar uzanan soyağacını vermiştir (*Genealogia Prosapiae Aliothmanae*).

Birinci bölüm Osmanlı Devleti'nin yükselişine (*Incrementa*) ikincisi ise gerilemesine (*Decrementa*) ayrılmıştır. Süleymān Şāh'la başlayan ilk bölüm Osmanlı tarihinin IV. Meḥmed (1058-98/1648-87) döneminde Qamanıçe seferi (1083/1672) neticesinde Polonya'dan alınan Podolya eyaletinin ilhakına kadar olan kısmını anlatır. Bu bölümde başlıklar kronolojik olarak Osmanlı hükümdarlarının isimlerine göre düzenlenmiş, bazı padişahların lakapları da (örneğin "Sultan Murad I. Chodavendikiar," "İldirim Baiezid," "Meḥmed Fatih," "(I.) Selim, cognomento Javuz," "Suleiman I., cognomine Canuni," "Sultan Selim II. cognomento Mest") belirtilmiştir. D.C.'in Osmanlı hükümdarlarının kullandığı ünvanlardan bahsederken kendi zamanında mevcut olan resmi ideolojinin etkisi altında kaldığı °Oşmān Bey için "Sultan," Orḥān Bey içinse "İmperator/Padişah" ünvanlarını kullanmasından anlaşılabilir. Halbuki Osmanlı tarihi alanında günümüzde geçerli olan görüşe göre "Sultan" ünvanı ilk defa I. Bāyezīd (791-804/1389-1402), "Padişah" ünvanı ise II. Meḥmed (848-50/1444-46 ve 855-886/1451-81) tarafından kullanılmıştır.

Eserin Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesine ayrılan *Decrementa Aulae Othmanicae* başlıklı ikinci bölümü de birinci bölüm gibi kronolojik olarak düzenlenmiştir ve IV. Meḥmed'den III. Aḥmed'e (1115-42/1703-30) kadar olan padişahların saltanat dönemlerine denk düşecek şekilde 1083-1123/1672-1711 yıllarına ait olayları kapsar. Rusya'da tamamlandığı için eserin son sayfaları "Rus-Rumların Hükümdarı Birinci Petro" (*Petrus Primus, Russo-Graecorum Monarcha*) başlığını taşır. D.C.'in hayatta olduğu yıllardaki tarihsel gelişmeleri anlatan bu bölüm, yazarın hem tasvir edilen bölge (Doğu ve Orta Avrupa) hem de anlatılan dönem hakkında ya bizzat ya da ailesi ve dostları vasıtasıyla daha fazla bilgi sahibi olması sebebiyle tarihi kaynak olarak nispeten daha kıymetlidir. Örneğin D.C. tarihsel açıdan çok önemli olan Zenta (1108/1697) ve Prut (1123/1711) seferlerine şahsen katılmış, Osmanlı Devleti'nin ve Avrupa devletlerinin ileri gelenleriyle bizzat tanışmıştır.

Kronolojik kısmın yetersizliğine rağmen, Osmanlı uygarlığı hakkında önemli bilgiler içeren 'notlar' kısmı (*Annotationes*) hala değerini ve geçerliliğini korur.⁹ D.C.'in yıllarca bizzat içinde yaşadığı ve gördüğü Osmanlı gerçekliklerini anlattığı 'notlar' aynı zamanda kitabın en canlı kısmıdır. D.C. renkli, ilgi çekici hikayelere, kişisel gözlem ve görüşlerine yer verir. D.C. olayları sadece aktarmanın ötesinde, sosyal,

ekonomik ve kültürel bir değerlendirme yapmış, olayların nedenlerini ve aralarındaki bağlantıları ortaya koymaya çalışmıştır.

D.C.'in neden az sayıda yazılı kaynaktan yararlandığı ve bu kaynaklardan yaptığı alıntıları neden tam olarak kaydedemediği üzerinde durulması gereken bir sorudur. Prut savaşından sonra aceleyle Rusya'ya kaçmakta olan eski Boğdan voyvodasının *Historia*'nın ilk versiyonunu ve bazı diğer belgeleri yanına alamamış ve eserini hafızasına ve notlarına dayanarak yazmak durumunda kalmış olduğu tahmin edilebilir. Ayrıca prensin Rusya'da iyi kütüphanelerin olmamasından şikâyet ettiği unutmamalıdır. D.C.'in *Historia*'sında 17. yüzyılın en ünlü isimlerinden Kâtib Çelebi'nin (ö. 1067/1657) adının geçmemesinin nedeni de belki de budur.

② *Descriptio Moldaviae*

Osmanlı devletinin Boğdan (Moldova) Prensiği'yle olan ilişkilerini konu alan bu eser 1128/1716 yılında yazarın 1714'ten itibaren üyesi olduğu Berlin Akademisi'nin siparişi üzere yazılmıştır. Latince yazılan bu monograf 1769-70 ve 1771'de Almanca, 1789'da Rusça, 1825'te Romence olarak basılmıştır. Esere Boğdan Prensiği'nin teferruatlı ve doğru bir haritası da eklenmiştir. Bu harita *Descriptio Moldaviae*'den ayrı olarak ilk defa 1745'te Amsterdam'da neşredilmiştir.

Eser 3 kısma ayrılır: 1. Coğrafya, 2. Siyaset, 3. Din ve Eğitim. D.C. burada bir coğrafyacı, tarihçi, dilbilimci ve halkbilimci olarak kendisini göstermektedir. Osmanlı tarihçiliği açısından özellikle 2. kısımda 2. bölüm (Boğdan voyvodalarının seçilmesi), 4. bölüm (görevdeki voyvodaların seneden seneye veya her üç senede bir tekrar tanınması), 14. bölüm (Boğdan'ın Babiali'ye ödediği haraç ve pişkeşler) ve 13. bölüm (Boğdan'ın eski ve yeni gelirleri) önem arzeder. Diğer bölümlerde yazar prensliğin özerkliği ve Osmanlı-Romen ticari ilişkileri üzerinde durmaktadır.

③ *Vita Constantini Cantemyrii*

D.C.'in babasının hayatını ve onun rakibi Eflak voyvodası Constantin Brancoveanu'ya (ö. 1126/1714) karşı verdiği savaşı konu alan eserdir. 1714-1716 yılları arasında Latince olarak yazılıp tamamlanmış olan eser ilk defa 1783 yılında (Rusça olarak) neşredilmiştir.

④ *Hronicul vechimii a Romano-Moldo-Vlachilor*

D.C. *Descriptio Moldaviae*'yi bitirdikten sonra, 1717 yılından ölümüne kadar Romen halkının Latin kökenleri ve Karpat-Tuna-Karadeniz bölgesinde yerleşim sürekliliği üzerine Romence yazdığı *Hronicul vechimii a Romano-Moldo-Vlachilor* (*Romenlerin Eskiliği Tarihi*) adlı kapsamlı eseri üzerine çalıştı. Bu eser bitirilemeden yarım kalmış, fakat tamamlanmış olan iki cilt ilk defa 1835-36 yılında yayımlanmıştır. Ayrıca eserin Latince iki müsveddesi 1983'te tenkitli metin olarak Bükreş'te neşredilmiştir: *De antiquis et hodernis Moldaviae nominibus ve Historia Moldo-Vlachica*.

HISTORIANS OF THE OTTOMAN EMPIRE

C. Kafadar H. Karateke C. Fleischer

D.C.'in Osmanlı devletinin yönetimine ve kurumlarına dair *De regimine othomanidum politico* veya *De regimine Othmani imperii* adlı bir eseri planladığı ve bunun bazı başlıklarının da “De disciplina othomanidum civili ac morali,” “De moribus ac indole huius gentis,” “De disciplina eorum militari” olduğu biliniyor.¹⁰ D.C.'in Osmanlı uygarlığı ve dini hayatı ile ilgili daha az tanınmış bir eseri de 1722 yılında Sankt Petersburg'da Rusça yayımlanan *Kniga sistima ili sostoyaniye muhammedanskiya religii*'dir.¹¹ D.C. bu eserinde Türk-İslam hat sanatından, dervişlerin Hıristiyan keşişlere olan üstünlüğünden bahsetmiş, Kur'an'ın dilinin güzelliği, İslam dinine göre zorla din değiştirmenin yasak olması gibi konulara da değinmiştir. Romen prensine göre bir Osmanlı tarihi olan *Historia incrementarum atque decrementarum Aulae Othomanicae*, İslam doktrinini inceleyen *Kniga sistima* ve Osmanlı yönetimine dair *De regimine Othmani Imperii* Osmanlı sisteminin trilojisini oluşturacaktı. Bunların yanısıra D.C.'in Osmanlı uygarlığına Osmanlı müziğinin önemli isimlerinden biri olarak yaptığı kişisel katkı da unutulmamalıdır.¹²

BİBLİYOGRAFYA

① *Historia incrementarum atque decrementarum Aulae Othomanicae*

Yazma: Cambridge, Mass., Harvard Üniversitesi, Houghton Kütüphanesi MS Lat 224, 3 kitap, 1064 sayfa (bu nüsha yazar tarafından gözden geçirilmiştir).

Edisyonlar: *Creşterile şî descresşterile Imperiului Otoman*. Facsimile edition of the manuscript Lat-124 [i.e., 224] at Houghton Library, Harvard University, Cambridge, Mass., with an introduction by Virgil Căndea (Bükreş, 1999). *Demetrii Principis Cantemirii incrementorum et decrementorum Aulae Othman(n)icae sive Aliothman(n)icae Historiae a prima gentis origine ad nostra usque tempora deductae libri tres*. Praefatus est: Virgil Căndea; critice edidit: Dan Slușanschi (Timișoara, 2001).

Çeviriler: *The history of the growth and decay of the Othman empire... Written originally in Latin, by Demetrius Cantemir, late prince of Moldavia. Tr. into English, from author's own manuscript, by N. Tindal... Adorn'd with the heads of the Turkish emperors, engraven from copies taken from originals in the grand seignor's palace, by the late sultan's painter*. Çev. N. Tindal (Londra, 1734-35); 2. baskı: (Londra, 1756). Tindal'ın İngilizce çevirisini esas alan diğer çeviriler: *Histoire de l'empire othoman, où se voyent les causes de son aggrandissement et de sa décadence. Avec des notes très-instructives*. Par S. A. S. Demetrius Cantimir, prince de Moldavie. Çev. M. de Joncquières (Paris, 1743). (Yine İngilizce tercümesini esas alan) *Geschichte des osmanischen Reiches nach seinem Anwachsen und Abnehmen, beschrieben von Demetrie Kantemir... Aus dem Englischen übersetzt* (Hamburg, 1745). *Istoria Imperiului ottomanu crescerea si scaderea lui cu note fôrte instructive de Demetriu Cantemiru principe de Moldavia*. Çev. Dr. Ios. Hodosiu (Bükreş, 1876-78). *Dimitrie Cantemir: Historian of South East European and Oriental Civilizations. Extracts from The history of the Ottoman Empire*. Haz. Alexandru Duțu ve Paul Cernovodeanu (Bükreş, 1973). Romen edisyonundan çeviri: *Osmanlı İmparatorluğu'nun*

Yükseliş ve Çöküş Tarihi. Çev. Özdemir Çobanoğlu (3 cilt, Ankara, 1979; 2. baskı: 2 cilt, İstanbul, 1998).

© *Descriptio Moldaviae*

Yazma: 1875 yılında Sankt Petersburg'taki Rus İlimler Akademisi'ne ait Asya Müzesi'nde (Aziatskii muzei) bulunuyordu.

Edisyon: *Descrierea Moldovei: Traducere după originalul latin de Gh. Guțu. Introducere de Maria Holban. Comentariu istoric de N. Stoicescu. Studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu. Indice de Ioana Constantinescu. Cu o notă asupra ediției de D. M. Pippidi* (Bükreş, 1973) [tenkitli metin; Romence'ye tercüme].

Çeviriler: “Beschreibung der Moldau.” A. F. Büching's *Magazine für die neue Histoire und Geographie*, vol. 3 (1769); vol. 4, (1770). *Historisch-Geographische und Politische Beschreibung der Moldau* (Frankfurt-Leipzig, 1771). *Istoričeskoe, gheographičeskoe i političeskoe opisaniye Moldavii v jizny sočinitel'ja, s nemetzkovo perevel Vasilii Levşin* (Moskova, 1789). *Scrisoarea Moldovei* (traducere de banul Vasile Vârnav) (Mănăstirea Neamț, 1825) (bu tercüme 1851, 1868, 1872, 1872, 1909, 1923, 1938, 1942, 1956, 1961, 1965 ve 1967 yıllarında tekrar basılmıştır). *Descrierea Moldovei: Traducere după originalul latin de Gh. Guțu. Introducere de Maria Holban. Comentariu istoric de N. Stoicescu. Studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu. Indice de Ioana Constantinescu. Cu o notă asupra ediției de D. M. Pippidi* (Bükreş, 1973) [tenkitli metin; Romence'ye tercüme].

Genel Kaynakça

Râşid. *Ta'rîh*. c. 3 (İstanbul, 1073/1865), 343. Joseph von Hammer. “Sur l'histoire du prince Cantemir.” *Journal Asiatique*, IV (1824), 32-45. G. Pascu. *Viața și operele lui Dimitrie Cantemir* (Bükreş, 1924). Şt. Ciobanu. *Dimitrie Cantemir în Rusia* (Bükreş, 1925). Marcel Romanescu. “Cantemir, Montesquieu, Marsigli.” *Volume in Honor of C. Giurescu* (Bükreş, 1944), 413-434. Franz Babinger. “Die türkischen Quellen Dimitrie Kantemir's.” *Zeki Velidi Togan'a Armağan* (İstanbul, 1951), 51-60 (Romencesi: Bükreş, 1944). Akdes Nimet Kurat. *Prut Seferi ve Barışı*. 2 c. (Ankara, 1951-1953), passim. M. Guboglu. “Dimitrie Cantemir și istoria Imperiului Ottoman.” *Studii și articole de istorie*, c. 2 (1957), 179-208. P. P. Panaitescu. *Dimitrie Cantemir. Viața și opera* (Bükreş, 1958). M. Guboglu. “Dimitrie Cantemir orientaliste.” *Studia et Acta Orientalia*, c. 3 (Bükreş, 1961), 129-160. Halil Bedi Yönetken. “Dimitrie Cantemir dans l'histoire de la musique turque.” *Actes du colloque international des civilisations balkaniques* (Sinaia, 1962) ([Bükreş], 1962), 145-149. Dan Bădărău. *Filosofia lui Dimitrie Cantemir* (Bükreş, 1964). E. Pop. “Dimitrie Cantemir și Academia din Berlin.” *Studii; Revista de Istorie*, 22 (Bükreş, 1969), 825-847. Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa. *Nusretname*. Yay. İsmet Parmaksızoğlu. c. 2/2 (İstanbul, 1969), 267. C. Măciucă. *Dimitrie Cantemir* (Bükreş, 1972). P. Vaida. *Dimitrie Cantemir și umanismul* (Bükreş, 1972). I. Matei. “Le maitre de la langue turque de Dimitrie

HISTORIANS OF THE OTTOMAN EMPIRE

C. Kafadar H. Karateke C. Fleischer

Cantemir: Es'ad Efendi." *Revue des études sud-est européennes*, 10/2 (1972), 281-289. V. Candea. "La diffusion de l'oeuvre de Dimitrie Cantemir en Europe du sud-est et au proche-orient." *Revue des études sud-est européennes*, 10/2 (1972), 345-361. M. M. Alexandrescu-Dersca. "Dimitrie Cantemir, istoric al Imperiului Ottoman." *Studii; Revista de Istorie*, 26/5 (1973), 971-989. Türkkaya Ataöv. "Doğumunun 300. Yıldönümünde Dimitrie Cantemir (1673-1723)." *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 28/1-2 (1973), 205-208. N. Ciachir. "Cu privire la activitatea politica desfaşurata de Dimitrie Cantemir in Rusia, 1711-1723." *Revista Arhivelor*, 35/3 (1973), 453-463. T. Gemil. "Ştiri noi din arhivele turceşti privitoare la Dimitrie Cantemir." *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A. D. Xenopol* (Iaşi, 1973). E. Lozovan. "D. Cantemir et l'expansion russe au Caucase (1722-1724)." *Revue des études roumaines*, 13-14 (1974), 69-78. *300 de ani de la naşterea lui Dimitrie Cantemir* (Bükreş, 1974). Mihai Maxim. "Haraciul moldovenesc in opera lui D. Cantemir." *Analele Universitatii Bucureşti. Filosofie. Istorie. Drept*, 22 (Bükreş, 1974), 69-78. *Dimitrie Cantemir (1673-1723)* (Ankara, 1975) (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu). G. Cioranescu. "La contribution de Démètre Cantemir aux études orientales." *Turcica*, VII (1975), 204-232. Mihai Maxim. "Cronici turceşti..." (tanitma yazısı), *Revista de Istorie*, 29/10 (1976), 1615. G. Cioranescu. "Contributions à l'iconographie cantémirienne." *Südost Forschungen*, 36 (1977), 222-229. G. Cioranescu. "Une gravure rare représentant D. Cantemir à cheval." *Südost Forschungen*, 38 (1979), 223-225. A. Pippidi. *Ideea de "creştere şi decădere" a Imperiului Ottoman in istoriografia occidentala din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*. Doktora Tezi, Universitatea "Babeş-Bolyai," Cluj-Napoca, 1981). I. Neculce. *Letopiseşul Ţării Moldovei*. Yay. G. Ştrempel (Bükreş, 1982). A. I. Babiy. *Dimitriy Kantemir* (Moskova, 1984). Şt. S. Gorovei. "Miscellanea genealogica. 1. Note cantemiriene." *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A. D. Xenopol*, 21 (Iaşi, 1984), 489-496. V. Candea. "Life Story of a Manuscript: Dimitrie Cantemir's History of the Ottoman Empire." *Revue des études sud-est européennes*, 23/4 (1985), 297-312. E. Taralunga. *Dimitrie Cantemir* (Bükreş, 1989). O. Wright. *Demetrius Cantemir: The Collection of Notations* (Londra, 1992). Defterdar Sarı Mehmed Paşa. *Zübde-i Vekâyiât*. Haz. Abdülkadir Özcan (Ankara, 1995), 41, 444, 575. Dan Râpă. *Cantemiriana. Breviar bibiologic* (Galati, 1998). E. Popescu-Judetz. *Prince Dimitrie Cantemir: Theorist and Composer* (Istanbul, 1999). Mihai Maxim. *Romano-Ottomanica. Essays and Documents from the Turkish Archives* (Istanbul, 2001), 173-201. Mihai Maxim. "Kantemiroğlu (Dimitrie Cantemir)." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 24 (Istanbul, 2001), 320-322. C. Bîrsan. *Dimitrie Cantemir and the Islamic World* (with a preface by Prof. Mihai Maxim) (Istanbul, 2004). Mihai Maxim. "Brancoveanu şi Cantemireştii. Documente noi din arhivele turceşti." *Arta istoriei, istoria artei. Academicianul Razvan Theodorescu la 65 de ani* (Bükreş, 2004), 125-138. Namık Sinan Turan. "Bir Doğubilimci ve Müzik Teorisyonu Olarak Prens Dimitrie Cantemir." *Müzik ve Toplum*, 14 (Ocak-Şubat 2005), 12-15. *Prinţesa Cantemir. Portret de*

HISTORIANS OF THE OTTOMAN EMPIRE

C. Kafadar H. Karateke C. Fleischer

epoca și corespondenta inedita. Editie îngrijită de Leonte Ivanov, cuvânt înainte de Ștefan Lemny, traduceri și studii critice de Marina Vraciu și Leonte Ivanov (Iași, 2005).

¹ I. Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*. Yay. G. Ștrempel (Bükreș, 1982), 509; *Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi. I. Kronikler*. Haz. Mehmet Ali Ekrem (Ankara, 1993), 98.

² Akdes Nimet Kurat, *Prut Seferi ve Barışı*, c. 1 (Ankara, 1951), 331.

³ I. Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*. Yay. G. Ștrempel (Bükreș, 1982), vol. 1, 111.

⁴ Joseph von Hammer, "Sur l'histoire ottomane du prince Cantemir," *Journal Asiatique*, IV (1824), 32-45.

⁵ *Demetrii Principis Cantemirii incrementorum et decrementorum Aulae Othman (n) icae sive Aliothman (n) icae Historiae a prima gentis origine ad nostra usque tempora deductae libri tres. Praefatus est Virgil Candea, critice edidit Dan Slușanschi* (Timișoara, 2001).

⁶ Virgil Candea, Introduction to: *Creșterile și descreșterile Imperiului otoman*. Facsimile edition of the manuscriit Lat- 124 [i.e. 224] at Houghton Library, Harvard University, Cambridge, Mass., with an introduction by Virgil Căndea (Bükreș, 1999), p. CI.

⁷ Krş. Mihai Maxim, *Romano-Ottomanica. Essays & Documents from the Turkish Archives* (Istanbul, 2001), 172-197; C. Birsan, *Dimitrie Cantemir and the Islamic World* (Istanbul, 2004), 11-12.

⁸ Candea, Introduction p. C, note 112.

⁹ *Dimitrie Cantemir: Historian of South East European and Oriental Civilizations*. Haz. Alexandru Duțu ve Paul Cernovodeanu (Bükreș, 1973), 323.

¹⁰ Virgil Căndea, Introduction to: *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane* (Bükreș, 1977), X-XII.

¹¹ Romence tercümeleri: *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane*. Haz. Virgil Căndea (Bükreș, 1977; Bükreș, 1987).

¹² Eugenia Popescu-Judet, *Prince Dimitrie Cantemir: Theorist and Composer* (Istanbul, 1999); Namık Sinan Turan, "Bir Doğubilimci ve Müzik Teorisyonu Olarak Prens Dimitrie Cantemir," *Müzik ve Toplum*, 14 (Ocak-Şubat 2005), 12-15.

Mihai MAXIM

Mart 2006